

ЗМІНИ В МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОМУ СТАНІ І ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ В ПРАКТИКУ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ХАРКОВА У ПОВОЄННІ РАДЯНСЬКІ ЧАСИ

Ільїн В.Г.

Харківський національний медичний університет (Харків)

Нацистська окупація Харкова у 1941-1943 рр. завдала значних збитків матеріально-технічній базі медичних закладів міста, що позначалося на розвитку їхньої мережі впродовж ще кількох повоєнних десятиліть. Внаслідок руйнації довоєнних будівель окремі лікувальні заклади вимушені були розміщуватися у пристосованих приміщеннях. Десь до середини 70-х рр. поширеною була практика відведення для лікувальних закладів перших поверхів новобудов, що ускладнювало розгортання лікувально-діагностичних і процедурних кабінетів. Навіть на кінець 80-х рр., попри постійне будівництво нових медзакладів, близько 40 % амбулаторно-поліклінічних установ Харкова все ще тулилися у пристосованих приміщеннях.

Станом на 1 січня 1947 р. клініко-лабораторна мережа міста була повністю відновлена. Але ще на початку 50-х рр. ранню діагностику гальмувала обмежена кількість клінічних аналізів і ордерів на рентгеноскопію, ЕКГ. Не вистачало меблів. Не кожна поліклініка мала апарат для вимірювання кров'яного тиску. Потреба відчувалася навіть в таких дрібницях, як банки. Відсутність спиртівки і керосинки унеможлиблювала кип'ятіння шприців перед ін'єкцією під час переривання подачі електроенергії.

Протягом першої половини 60-х рр. були розв'язані найнагальніші питання технічного забезпечення медичних закладів. В той час вже всі вони були забезпечені рентгенівськими кабінетами, у всіх поліклініках працювали лабораторії, фізіотерапевтичні кабінети. З 1959 по 1963 рр. кількість діючих рентген-апаратів і флуорографічних установок в міських поліклініках збільшилася з 90 до 135 (на 50 %), кабінетів електрокардіографії – з 18 до 33 (на 72,2 %). На 1960 р. у всіх лікувально-профілактичних закладах Харкова діяло 73 рентгенівські кабінети, 200 рентгенівських апаратів, 70 фізіотерапевтичних кабінетів або відділень, 84 клініко-діагностичні лабораторії, 34 кабінети електрокардіографії. В той же час, із загальної кількості рентгенівських апаратів у всіх лікувальних закладах діяло лише 30. Впродовж другої половини 60-х рр. 90 % котелень лікувальних закладів в місті переведено на опалення ТЕЦ і газове опалення.

У період 60-80-х рр. у Харкові відбувається спеціалізація медичних служб, що відбилося на удосконаленні медичної техніки. 1962 р. при міській стоматологічній поліклініці встановлена високочастотна піч для лиття зубних протезів. Тоді ж у місті відкрита лабораторія контактних лінз. З'являються кабінети функціональної діагностики і відновлювального лікування. На початку 70-х рр. усі поліклініки вже мали електрокардіографи, а у 18-ти найбільших були кабінети функціональної діагностики. 70-ті рр. позначилися введенням суцільного електрокардіографічного обстеження осіб старше 40 років, які зверталися за медичною допомогою, впровадженням цитологічного обстеження, кольпоскопії, мамографії для раннього виявлення онкозахворювань. Збільшився і урізноманітнівся автопарк швидкої допомоги з появою спеціалізованих бригад. Акушерсько-гінекологічні реанімаційні бригади швидкої допомоги були визнані кращими в УРСР у 1980 р.

Впродовж 80-х найновіше обладнання отримали медико-санітарні частини промислових підприємств, які обслуговували й населення прилеглих районів міста. За останнім словом техніки були обладнані МСЧ заводу «Радіореле» і поліклініка заводу ім. Т.Г. Шевченка, причому апаратура останньої виготовлялася переважно на самому підприємстві, а деякі прилади не мали аналогів у світі, як кріоультразвуковий апарат «Мороз-01». Але успіхи технічної модернізації іноді зводились нанівець відсутністю вузьких спеціалістів. Наприклад, офтальмологічні кабінети Харкова, оснащені сучасною діагностичною апаратурою, стояли пусті через нестачу кадрів.

Як потужний науковий центр, Харків демонстрував планомірне впровадження досягнень науковців в медичну практику, що в той час було обов'язком інститутів і скеровувалося на республіканському рівні. На початку 60-х рр. у науково-дослідному інституті протезування, ортопедії і травматології ім. М.І. Ситенка професор О.О. Корж виконав першу в Україні операцію на хребті, що поклало початок створенню найвідомішої в СРСР школи вертебрологів. У 1984-85 рр. завдяки старанням О.Я. Гречаніної був відкритий єдиний в Україні центр клінічної генетики та пренатальної діагностики. Центр розробив

проблему первинної профілактики вроджених пороків розвитку. Директор Інституту проблем кріобіології та кріомедицини АН УРСР, професор В.І. Грищенко, який першим в Україні почав застосовувати екстракорпоральне запліднення і перший у світі впровадив метод кріоконсервування сперми та ембріонів людини, створив 1983 р. на базі 1-ї міської клінічної лікарні Харкова лабораторію репродукції дитини. Саме тут вперше в Україні у 1991 р. народилася дівчинка, зачаття якої відбулося штучно.

Плідною була співпраця медиків з науково-дослідними інститутами. У співдружності з інженерами співробітники Українського НДІ очних хвороб ім. Гіршмана у 50-х рр. розробили прилад для вимірювання калібру судин очного дна, спеціальний апарат для кінозйомки реакцій зіниць.

В XIPE 1982 р. вперше в Україні відкрита спеціальність «електронно-медична апаратура». Створенням апаратури в цьому вузі та її впровадженням в медичну практику займався Микола Ілліч Жук. Ця ж спеціальність існувала тоді тільки в 4-х ВНЗ СРСР (Москва, Ленінград, Томськ, Тбілісі). Над відкриттям нової спеціальності в УРСР займалися союзне і республіканське МОЗ, міністерство освіти. Перші два роки роботи кафедри був встановлений конкурс 25 осіб на місце, таким чином відбір відбувався серед відмінників. Першою харківська кафедра була в Україні до 90-х рр., коли відкрилися кафедри у Львові і КПІ.

Наприкінці 80-х в рамках тодішньої політики «прискорення» партійні органи Харкова в особі ради сприяння науково-технічному прогресові ініціювали шефство над закладами охорони здоров'я з боку науково-дослідних, проектних, навчальних інститутів, в тому числі, непрофільних. Таке шефство було слухним, оскільки медичні заклади потребували кваліфікованої допомоги в установці і обслуговуванні новітнього обладнання. Колективи Інституту радіофізики і електроніки АН УРСР, Харківського авіаційного та Харківського політехнічного інститутів підготували, налагодили і передали 20-й студентській лікарні низку автоматизованих сучасних комплексів. Успішне співробітництво налагодили фізико-технічний інститут і НДІ медрадіології, ХПІ і НДІ ортопедії та травматології. У межах співдружності з медиками було створено прилад для діагностики кардіологічних захворювань, а також візуального спостереження за внутрішніми органами. Завдяки допомозі з боку колективів дослідних заводів ХПІ, Інституту радіофізики та електроніки АН УРСР, «Точмедприладу» та інших вдалося розв'язати проблему з деталями для ортопедів, що значно скоротило час очікування операцій. Натомість, медики надавали інститутам допомогу у профілактиці захворювань, диспансеризації.

ХАІ на замовлення факультету фундаментальної медицини Харківського університету розробив комп'ютерну програму функціональної діагностики. Куратором програми в її медичній частині був головний лікар 5-ї ЦКБ Михайло Васильович Афанасьєв, а за безпосереднє технічне втілення відповідав В'ячеслав Іванович Шульгін (зараз професор кафедри 501 ХАІ). Дослідження пішли далі – колектив ХАІ розробив прилад, який дозволяє зчитувати природні електричні сигнали з живота породіллі і таким чином визначати серцевий ритм плоду. В результаті переорієнтації на початку 90-х рр. співробітників ХАІ з співпраці з військовими на співпрацю з медиками усі кардіографи у Харкові вироблені саме ХАІ, які до того ж забезпечують високоточною апаратурою не тільки лікарні України, а й усього СНД. Співробітництво налагоджено з Цюріхським політехнічним університетом.

Таким чином, співпраця медиків з представниками точних прикладних наук сприяла пошуку «єдиної мови» в межах вказаних проектів. Те, що пошук увінчався успіхом свідчать вищенаведені результати, якість яких підтверджена клінічними випробуваннями, а також технічними і медичними сертифікатами.